

Het Heilige Huwelijk in de Steentijd

Een waardering voor het onderzoek van Terence Meaden naar de betekenis van neolithische steencirkels

Wim Bonis

Hoewel niemand het er mee oneens zal zijn dat planten en dieren leven, is er een nog wijdverbreide consensus in de Westerse wereld dat stenen niet leven, zowel onder wetenschappers als onder de ‘gewone mensen’. Een onderscheid wordt gemaakt tussen de levende wereld – waartoe wij mensen en alle dieren en planten behoren – en de levenloze wereld, een noemer waaronder steen wordt geplaatst. Dit betekent dat vanuit deze moderne conceptie steen per definitie als *dode materie* wordt beschouwd. Onze prehistorische voorouders zagen dat heel anders. Voor hen waren stenen wel levend, zij het dat dit leven natuurlijk wel heel anders van aard was dan dat van de planten, dieren en mensen, die in vergelijking allemaal ultrakorte levenscycli hadden (en hebben). De stenen werden beschouwd als de beenderen van Moeder Aarde.

Tempels die een communiceren van subjecten uitdrukken

Omdat we gewend zijn om de megalithische structuren van onze prehistorische Steentijd-voorouders te bestuderen vanuit de moderne context van de archeologie, die – in lijn met de algemene Westerse consensus – stenen als dode materie beschouwt, is de vraag gerechtvaardigd of we door deze visie niet onterecht voorbij gaan aan iets essentieels. Misschien dat we onszelf met de benaming van *megalitische structuren* al op het verkeerde spoor hebben gezet. Wanneer we onze geest openen voor de manier waarop onze Steentijd-voorouders steen als een integraal deel van de levende natuur beschouwden, zouden we ons kunnen beginnen te realiseren dat die ‘structuren’ door hen als *tempels* werden beschouwd – tempels als een deel van een *buitendeurs spiritualiteit*, die voornamelijk onder de open lucht werd beleefd, in contrast tot onze latere traditie van *binnendeurs religies*. Daarbij komt nog, dat voor hen de hele omringende buitenwereld beziel was en daarom in feite een wezenlijk onderdeel was van hun binnenwereld: zij zagen hun innerlijke leven gereflecteerd in de verschijnselen van de buitenwereld, en andersom. Pas nadat de binnendeurs religies opkwamen (een proces dat enkele millennia voor onze jaartelling is begonnen), verloor de omringende natuur – de buitenwereld – geleidelijk steeds meer haar bezieling. Het heilige

verplaatste zich steeds meer naar binnen, naar de ruimte in de tempel, kathedraal of kerk.

We weten dat het voor onze voorouders veel verschil maakte welke soort steen zij gebruikten bij het bouwen van hun tempels. In dit opzicht waren zij heel selectief. Soms gebruikten zij stenen die verplaatst werden over grote afstanden, terwijl er vaak genoeg steen beschikbaar was in de directe omgeving. Dit is bijvoorbeeld het geval geweest met de *Blue Stones* van Stonehenge, die zoals bekend zijn vervoerd van Wales naar Wiltshire, over een afstand van 225 kilometer. Maar dit is niet alles. Het wordt ook steeds duidelijker dat de *vorm* van de stenen ook belangrijk is geweest, en op welke *specifieke plek* zij werden geplaatst: in relatie tot de andere stenen en tot het omringende landschap – dat natuurlijk ook de hemel erboven omvatte, zowel 's nachts als overdag.

Thomas Berry's bekende gezegde 'the universe is not a collection of objects, but a communion of subjects' ('het universum is geen collectie van objecten maar een communiceren van subjecten') drukt deze spirituele opvatting van onze voorouders goed uit (hoewel ik me er zeer bewust van ben dat hij niet aan prehistorische stenen tempels heeft gedacht toe hij dit opschreef). We moeten ons realiseren dat voor onze voorouders niet alleen mensen, dieren en planten, maar ook stenen subjecten waren, die in een onophoudelijk, wederkerig proces communiceerden met de wereld om hen heen. Ze werden allen tezamen beschouwd als een integraal, levend deel van Moeder Aarde. Dus door de eeuwen heen is onze visie op de werkelijkheid of het universum geleidelijk verschoven van een communiceren van subjecten naar een collectie van objecten – een proces dat ooit is begonnen bij de opkomst van de binnendeurs religies en later vanaf de 17^e eeuw is voltooid door de materialistische, mechanistische wetenschap. En nu staan we op het punt om onze oorspronkelijke uitgangspositie te herontdekken en te integreren.

Terence Meaden en graancirkels

Iemand die veel kan helpen met dit herontdekken van het universum als een communiceren tussen subjecten is de Engelse archeoloog en meteoroloog Terence Meaden. Hij is gedurende zijn hele leven een avontuurlijke onderzoeker geweest, en ondanks het feit dat zijn publicaties nog grotendeels onbekend zijn (met name buiten Engeland), is het werk dat hij heeft verzet in verband met het begrijpen van de betekenis van prehistorische steencirkels en andere megalitische tempels uiterst waardevol te noemen. Hij heeft een deur geopend waarvan de meeste mensen nog niet eens wisten dat die er was. In dit artikel wil ik duidelijk maken waarom zijn onderzoek zo belangrijk is. Ik zal hierbij niet heel diep ingaan op de details van zijn bevindingen, maar zal mij beperken tot een algemene schets van zijn ideeën. Voor de details zal

men zijn boeken en artikelen moeten raadplegen, en daarnaast is het uiterst zinvol om zelf regelmatig naar buiten te gaan om de opgedane theoretische kennis te transformeren tot ervaringen uit de eerste hand! Hieronder zal duidelijk worden waarom.

Als meteoroloog was Meaden's eerste interesse – vanaf de tachtiger jaren van de vorige eeuw – gefocust op het fenomeen van de graancirkels. Dit was de tijd toen de formaties in toenemende mate verschenen in het Engelse landschap. In die tijd was hun vorm nog vrij eenvoudig en Meaden werd redelijk populair met zijn overtuiging dat zij gemaakt werden door een soort plasma vortexen of draaikolken, waarvan de aard nog niet volledig werd begrepen. Hij beschouwde ze als natuurlijke fenomenen. Hij week daarbij af van de heersende opvatting onder de andere onderzoekers van graancirkels, die meenden dat we hier waarschijnlijk met 'paranormale' entiteiten hadden te maken. Toen de graancirkels steeds gecompliceerder werden vanaf 1990, hield Meaden nog een poosje vast aan zijn plasma vortex theorie, maar zijn verklaring van het fenomeen verloor steeds meer aan geloofwaardigheid onder de andere graancirkelonderzoekers en de media.

Van graancirkels naar steencirkels

Meaden's vroege onderzoek naar graancirkels legde de basis voor zijn latere onderzoek naar prehistorische steencirkels en andere megalitische tempels. Het is duidelijk dat zonder dat eerste onderzoek naar graancirkels zijn ideeën over de diepere betekenis van de steencirkels niet hetzelfde zouden zijn geweest. Hij was ervan overtuigd dat het graancirkel fenomeen van alle tijden was. Omdat er veel bewijs was dat graancirkels al voor 1980 waren verschenen, zelfs tot een aantal eeuwen terug, nam Meaden aan dat zij ook verschenen moesten zijn aan onze prehistorische voorouders en hen geïnspireerd moesten hebben tot het bouwen van hun steencirkels. Hoewel hij zich wellicht wat heeft gedistancieerd van deze connectie in zijn latere publicaties – getuige het feit dat hij deze connectie vooral in zijn eerste publicaties over steencirkels heeft benadrukt –, heeft het ontstaan van de graancirkels hem de belangrijke idee verschafte dat de wederkerige interactie tussen de hemel en de aarde ook een primaire inspiratiebron moet zijn geweest voor onze prehistorische voorouders om steencirkels te creëren.

Onconventioneel maar pionierend onderzoek

Centraal in Terence Meaden's ideeën over de betekenis van de steencirkels staat zijn overtuiging dat ze zijn gemaakt door mensen van wie de religie of spiritualiteit met name draaide om de verering van de (Aarde) Godin. Wat dit betreft was hij behoorlijk sterk geïnspireerd door het onderzoek van Marija Gimbutas, die een kort voorwoord heeft geschreven in zijn eerste boek over de steencirkels, *The Goddess of the Stones*. Dit maakte Meaden's werk op

twee wijzen nogal onconventioneel, misschien zelfs wel controversieel: namelijk door steencirkels te verbinden met het graancirkel fenomeen en ook nog eens met het onderzoek dat duidelijk heeft gemaakt dat in de religieuze of spirituele beleving van onze prehistorische voorouders de Godin centraal heeft gestaan. Deze twee door hem gelegde verbanden hebben vermoedelijk de algemene academische acceptatie van zijn ideeën over de betekenis van steencirkels behoorlijk geblokkeerd. Het is namelijk nog steeds een feit dat de meeste academici deze twee onderzoeksterreinen liever aan anderen overlaten.

Wie de tijd neemt om zich werkelijk te verdiepen in het onderzoek van Terence Meaden, zal snel ontdekken dat hij altijd zijn onderwerpen grondig heeft onderzocht en ook op een goede wetenschappelijke manier. Dit houdt in dat hij heel veel geduld heeft betracht en ook ruim de tijd heeft genomen bij het uitvoeren van zijn onderzoek, met veel aandacht voor de details, en dit allemaal met een open, nieuwsgierige geest naar de feiten toe. Hierbij is hij nooit bang geweest om een pionier te zijn, om een nog onbekend terrein te verkennen. Het wordt hoog tijd dat het belang van Meaden's inzichten wordt erkend, omdat zij niet alleen de steencirkels in een plausibel perspectief plaatsen, maar met name ook omdat ze helpen om onze gangbare ideeën over de intelligentie van onze voorouders (in een positieve zin) te veranderen en om onze werkelijke plaats in het omringende landschap te herontdekken.

De continue uitwisseling tussen Godin en God

In Meaden's opvatting kan de aanwezigheid van de prehistorische steencirkels alleen begrepen worden vanuit de context van de onafgebroken veranderende hemel boven ons en de exacte locatie op aarde waar onze voorouders besloten om ze op te richten. Voor hen was het juist deze landschap context die betekenis gaf aan hun stenen tempels. Volgens Meaden symboliseerde de cirkel in algemene zin de Aarde Godin en de bundel van licht of schaduw die op specifieke dagen in het jaar op een fallische wijze de cirkel binnendrong de Hemelgod. Om dit spel van licht en schaduw tot leven te laten komen, maakten onze voorouders onderscheid tussen twee typen stenen: vrouwelijke en mannelijke stenen. Meaden is niet de eerste die dit prehistorische onderscheid heeft herontdekt. Eerder hadden Alexander Keiler en Stuart Piggott dit onderscheid al gesuggereerd, zij het wel met enige aarzeling (*The Secrets of the Avebury Stones*, p. 3). Meaden bouwde verder op hun ideeën. Zijn inzicht komt neer op het volgende: de vrouwelijke stenen hadden vaak een diamanten of een grote, rondachtige vorm, waarin soms ook vulva symbolisme was opgenomen. De mannelijke stenen hadden in de regel een duidelijke fallische vorm.

Bij Stonehenge was de *Heel Stone* buiten de cirkel duidelijk een manlijke steen, en was de omgevallen *Altar Stone* binnenin de cirkel (die Meaden

liever de *Goddess Stone* noemde) een vrouwelijke steen (in het hart van de vrouwelijke, baarmoederachtige cirkel): in deze tempel viel op enkele dagen rond de zonnewende de fallische schaduw van de *Heel Stone* op de *Altar/Goddess Stone*. Meaden betoogt dat deze wisselwerking tussen de fallische steen die een schaduw in de vrouwelijke baarmoeder werpt ook waargenomen kan worden bij veel andere steencirkels, zoals bijvoorbeeld in het nabij gelegen Avebury of bij de minder bekende Drombeg steencirkel in County Cork in Ierland: ook in deze locaties viel (in de oorspronkelijke, onbeschadigde staat van de steencirkel) op bepaalde dagen en tijden in het jaar de schaduw van een manlijke steen in de baarmoeder van de cirkel en op een vrouwelijke steen in die cirkel.

Zoals gezegd, is Meaden niet de eerste die het onderscheid tussen vrouwelijke en mannelijke stenen heeft herontdekt. Maar de daarmee verbonden idee van de fallisch-gevormde schaduw die naar binnen valt in de baarmoeder van de steencirkel komt wel helemaal van hem. Het belang van het gebruik van (zon)licht door mensen in de Steentijd was natuurlijk al ontdekt bij andere megalitische tempels zoals New Grange in Ierland, waarin de zonnestrallen van de opkomende zon alleen op de dagen rond midwinter tot het binnenste doordringen. Maar wanneer het licht van de zonnestrallen door onze voorouders bewust werd gebruikt bij het bouwen van de tempels, is er goed voorstelbaar, dat zij toen soms ook rekening hebben gehouden met de manier waarop de schaduw van die zonnestrallen naar binnen viel. Voor zover als ik weet, is Meaden de eerste die heeft aangetoond dat niet alleen de zonnestrallen, maar ook de resulterende schaduwen symbolische betekenis hebben gehad voor de mensen in de Steentijd en door hen bewust werden geïntegreerd in de bouw van hun tempels.

Het Heilige Huwelijk

Met dit spel van licht en schaduw bij de steencirkels hebben onze prehistorische voorouders volgens Meaden uitdrukking willen geven aan het concept van het *Heilige Huwelijk* tussen de Aarde Godin en de Hemelgod. Zoals bekend heeft dit thema een belangrijke rol gespeeld in veel mythologische tradities, waaronder natuurlijk de Keltische traditie, waarin de Koning alleen op een goede wijze kon regeren als hij getrouwd was met de Godin van het Land. Door dit huwelijk werd het welzijn van zijn onderdanen en ook de vruchtbaarheid van het land verzekerd. Op deze manier werden de heersers bewust gemaakt van het belang van dienstbaarheid bij het vervullen van hun rol – een heel gezond en betekenisvol gebruik, waar moderne heersers vandaag de dag die hun dienende rol zijn vergeten nog iets van kunnen leren! Het symbolisme van de fallus, die als vertegenwoordiger van de Hemelgod de baarmoeder van de Aarde Godin binnen gaat, toont aan dat de mensen in de Steentijd al bewust geweest moeten zijn van de bijdrage van

de man aan de conceptie van nieuw leven. De steencirkels gaven uitdrukking aan hun overtuiging dat deze voortdurende wisselwerking tussen vrouwelijke en mannelijke krachten een integraal deel vormde van de natuur om hen heen. Het is heel denkbaar dat deze vormgeving op niet-antropomorfe wijze voor hen vanzelfsprekend is geweest en zelfs de voorkeur heeft gehad. We weten tenslotte dat de latere Kelten de kracht van hun Godinnen en Goden nog steeds bij voorkeur in de openlucht ervaarden en niet antropomorfisch vorm hebben uitgebeeld.

Het is belangrijk dat Meaden benadrukt dat in dit Heilige Huwelijk tussen Moeder Aarde en de Hemelvader – in deze wisselwerking tussen Godin en God – Moeder Aarde of de Godin de primaire godheid is geweest. Wanneer we in feite naar de realiteit van onze planeet als een gigantisch organisme kijken, zoals die een plaats heeft gekregen in de huidige Gaia theorie, dan is dit ook heel begrijpelijk: de hele atmosfeer boven ons, de lucht, is vanzelfsprekend een deel van de aarde. En het leven van Moeder Aarde impliceert de onmetelijke matrix van het universum waarin zij is ingebed. Onze prehistorische voorouders moeten de veranderende hemel boven hen als deel van de meer permanente aanwezigheid van de grond, het water en de rotsen onder hen, hebben beschouwd. In deze context moet ook de zon, die vaak werd gezien als een manifestatie van de Hemelvader – net als de seizoenen en de veranderende weerspatronen die kwamen en weer verdwenen – zijn beschouwd als slechts een deel van de constante aanwezigheid van Moeder Aarde. Dat de Godin in feite het terrein van de God in haarzelf omvatte, kunnen we zien in veel vroege antropomorfe uitbeeldingen van de Godin, waarin zowel vrouwelijke als mannelijke aspecten onderdeel uitmaakten van de uitgebeelde voorstelling. Zelfs als de Godin in het Neolithicum vanaf een bepaald moment los van haar zoon/consort wordt voorgesteld (denk aan Inanna en Dumuzi, Astarte en Tammuz, Kybele en Attis, etc.), betreft dit nog een voorstelling waar de vrouwelijke en mannelijke aspecten onlosmakelijk bij elkaar horen. Dit soort uitbeeldingen zijn weliswaar niet aangetroffen in de randgebieden van neolithisch West Europa waar de concentraties van de steencirkels zich bevinden, maar Meaden's inzichten laten niettemin zien, dat in de lay-out van deze steencirkels eenzelfde wisselwerking tussen het vrouwelijke en het mannelijke tot uitdrukking werd gebracht.

Gevoelige mensen in de Steentijd

Het is interessant dat voor Meaden het spel van licht en schaduw niet beperkt werd tot de mannelijke, fallische zonnestrallen of schaduwen die op vrouwelijke stenen vielen in de baarmoederachtige steencirkels. Hij betoogt dat de mensen in de Steentijd ook het spel van licht en schaduw gebruikten bij de oprichting van de afzonderlijke stenen (zoals bijvoorbeeld bij

Avebury), waarbij op bepaalde tijden van bepaalde dagen in het jaar vrouwelijke en mannelijke gezichten verschijnen als gevolg van dit spel en soms ook dieren, waarschijnlijk daarbij uitdrukking gevend aan de (verloren gegane) mythologische verhalen uit die tijd. Hij heeft zijn inzicht in zijn artikelen en boeken (waaronder *The Secret of the Avebury Stones*) onderbouwd met veel door hemzelf gemaakte foto's van specifieke stenen. Als Meaden het juist heeft gezien, dan is het behoorlijk slim van onze prehistorische voorouders geweest om de natuurlijke vormen van stenen te gebruiken en soms slechts een kleine kerving toe te voegen om de vorm van een menselijk gezicht of een dier op te roepen. Het getuigt ook van intelligentie om de vormen het merendeel van de tijd een verborgen bestaan te laten leiden en alleen op specifieke dagen en uren zichtbaar te laten worden. Voor mij helpt dit om te verklaren waarom sommige stenen, zoals die bijvoorbeeld bij Avebury, zulke vreemde grillige vormen hebben. De stenen bij het nabijgelegen Stonehenge laten zien dat de Neolithische mens, als hij of zij dat wilde, heel goed in staat was om stenen in mooie rechte vormen te hakken.

Het is waar dat niet iedereen het bewijs van Meaden's foto's even overtuigend zal vinden, misschien soms zelfs wat te ver gezocht. Maar dit doet wat mij betreft weinig af aan het feit dat zijn onderzoek ons ervan kan overtuigen dat onze Steentijd voorouders hele gevoelige en intelligente mensen moeten zijn geweest. In ieder geval gevoeliger en intelligenter dan het beeld van de 'primitieve' mens zoals dat lang is verspreid: als een wezen dat vanzelfsprekend behoorlijk onwetend en zelfs vrij dom moet zijn geweest in vergelijking met de 'beschaafde' moderne mens, die zich gelukkig zou moeten prijzen dat hij of zij dit onaangename 'beestachtige' bestaan voorgoed achter zich heeft kunnen laten. Dit was het bestaan in de 'natuurlijke staat', dat door de 17^e eeuwse filosoof Thomas Hobbes werd gekarakteriseerd als 'nasty, brutish and short'. Meaden helpt ons om in te zien dat onze Steentijd voorouders het bestaan gewoon *heel anders* moeten hebben beleefd dan wij, en dat zij in een zekere zin zelfs verder ontwikkeld waren – zeker in vergelijking met de manier waarop wij onze leefomgeving hebben weten te reduceren tot een achtergrond décor voor onze economisch aangestuurde maatschappij.

Als we ons realiseren dat onze verre voorouders hele zorgzame en gevoelige mensen moeten zijn geweest, die heel bewust nadachten over de plaatsing van elke steen in hun tempel op een specifieke plaats en in relatie tot de zon – die met andere woorden zich bewust moeten zijn geweest van de lokale plek waar zij leefden en ook voeling hadden de verborgen energetische krachten van die plek – dan kan dit ons vandaag de dag helpen om met een andere blik naar onze omgeving te kijken.

Het Heilige Landschap

Er is nog een ander belangrijk aspect van Meaden's onderzoek naar de betekenis van steencirkels dat ik hier wil vermelden, en dit is het feit dat het zo goed aanluit bij de ervaring van het *Heilige Landschap* die we tot redelijk recente tijden aantreffen bij inheemse volkeren. Deze ervaring is goed verwoord door de *Native American Chief Seattle* in zijn redevoering van 1851: 'Man did not weave the web of life, he is merely a strand in it. Whatever he does to the web, he does to himself.' Toen Thomas Berry stelde dat het universum geen collectie van objecten is maar een communiceren van subjecten, was het geen toeval dat hij hiermee eenzelfde opvatting weergaf: zijn opvatting was erg geïnspireerd door de traditie van de inheemse volkeren van Amerika.

De manier waarop de mensen in de Steentijd zoveel moeite hebben gestoken in het vinden van de juist plek in het landschap voor hun steencirkel; de manier waarop zij de opstelling van de stenen in de cirkel zorgvuldig hebben gearrangeerd, en die allemaal ook nog eens specifiek hebben geselecteerd en bijgewerkt op een zodanige wijze dat het licht en de schaduw precies op bepaalde plekken viel op bepaalde momenten in het jaar: het wijst allemaal op het ervaren van het omringende landschap als een Heilig Landschap, een web dat zij niet zelf hadden geweeft maar waarin zij zichzelf ervaarden als slechts een draadje.

In de huid kruipen van de mensen in de Steentijd

Terence Meaden deed zijn ontdekkingen omdat hij werkelijk geprobeerd heeft om in de huid te kruipen van de mensen in de Steentijd. Hij wilde de realiteit begrijpen van het leven zoals zij dat van binnenuit hadden geleefd. Het is vrij begrijpelijk dat dit soort inzichten aan de aandacht van de meeste archeologen is ontsnapt, want zij werden tenslotte opgeleid om de materiele vondsten van buitenaf te analyseren, en hun onderzoek ook te beperken tot die materie. Ze maken deel uit van een wetenschappelijke cultuur die nog steeds veelal materialistisch is georiënteerd.

Ondanks het feit dat Meaden absoluut de wetenschappelijke methode en benadering onderschrijft, heeft hij het toch aangedurfd om zijn geest te openen voor het bewustzijn van de mensen die de steencirkels hebben gebouwd. Als we naar wat nieuwe inzichten in andere takken van wetenschap kijken – zoals de Gaia theorie die we al eerder tegenkwamen, of de ontdekking in kwantum mechanica dat alle materie waaronder ook steen eigenlijk bestaat uit rondspinnende energie en daarom als levend beschouwd moet worden – en ook de manier waarop inheemse volkeren over de hele wereld een hele oude manier van in de wereld staan levend voor ons hebben gehouden, dan zouden we ons kunnen gaan realiseren dat Meaden's bevindingen kunnen helpen om ons op een waarachtige en verrijkende

manier cultureel te herverbinden met onze voorouders uit de Steentijd. Het belang daarvan moet zeker niet worden onderschat. Als het ons gaat lukken om hun cultuur op te nemen in onze conceptie van *beschaving* (een proces waartoe Marija Gimbutas enkele decennia geleden al een belangrijke aanzet heeft gegeven), dan zal daardoor ook onze opvatting gaan veranderen over wat het betekent om beschaafd te zijn.

Leiden, 25-02-2018

Bibliografie

- George Terence Meaden – *The Circles Effect and its Mysteries* – Artetech Publishing Company, Bradford-upon-Avon 1990
- George Terence Meaden (ed.) – *Circles from the Sky*. Proceedings of the first international conference on the circles effect at Oxford, Souvenir Press, London 1991
- George Terence Meaden – *The Goddess of the Stones. The Language of the Megaliths*, Souvenir Press, London 1991
- George Terence Meaden – *The Stonehenge Solution. Sacred Marriage and the Goddess*, Souvenir Press, London 1992
- Terence Meaden – *The Secrets of the Avebury Stones. Britain's Greatest Megalithic Temple*, Souvenir Press 1999
- Diverse artikelen van Terence Meaden die online raadpleegbaar zijn.